

IV.4.1. A görögkatolikusok helyzete a szocializmustól a Görögkatolikus Metropólia megalapításáig

Véghseő Tamás

Az 1944 őszen Magyarországra zúduló Vörös Hadsereggel együtt megérkezett az ország új, kommunista politikai elitje is. Az 1919-es Tanácsköztársaság bukása után a Szovjetunióba menekült – és a sztálini tisztogatásokat túlélő – keményvonalas kommunistákat világos és egyértelmű utasításokkal látták el: a Vörös Hadsereg fegyvereinek segítségével megteremteni Magyarországon a szovjet típusú politikai berendezkedést. Az események ennek megfelelően alakultak. Ugyan az 1945 őszen megtartott első parlamenti választásokon a Rákosi Mátyás vezette kommunista párt csúfos vereséget szenvedett, a szovjet katonai vezetés nagykoalíciós kormány megalakítására kényszerítette az 57 százalékos eredményt elérő kiskgazdákat. A már 1944 telén elkezdett deportálások – a munkaképes lakosság Szovjetunióba, „málenkij robotra” való elhurcolása – ehhez kellőképpen nyomasztó és megfélemlítő háttérteremtettek. Apor Vilmos győri püspök meggyilkolása, majd Angelo Rotta nuncius kiutasítása 1945 áprilisában az egyházak felé fogalmazott megfenyegető üzeneteket.¹

Az ország keleti területein élő görögkatolikus lakosság elsőként ismerte meg a „felszabadítással” járó szenvedéseket. A Hajdúdorogi Egyházmegyében a harci cselekményekben elpusztult négy templom, további nyolc pedig súlyos károkat szenvedett. A front átvonulása után Dudás Miklós megyéspüspök azonnal körútra indult, hogy sokat szenvedett híveinek vigasztalást nyújtson.² Papp Antal érsek, miskolci apostoli kormányzó 1945 karácsonyán bekövetkezett halála után XII. Piusz pápa 1946. október 14-én Dudás Miklós püspököt nevezte ki apostoli kormányzó-nak, ezzel egyetlen főpásztorként az ország összes görögkatolikusa vezetésének a felelőssége az ő vállaira került. Általános helynökévé Dudás püspök is Szántay-Szémán Istvánt nevezte ki.³

„A megpróbáltatások nehéz napjaiban” hirdette meg a főpásztor a magyar görögkatolikuság kettős jubileumának ünnepségeit:

az ungvári unió háromszázadik és az első máriapócsi könnyezés kétszázötvenedik évfordulóját.⁴ A központi ünnepségek szeptember 7-én és 8-án Máriapócon, a Kisasszony-napi búcsún zajlottak. A katolikus egyház és iskolái, illetve a hitoktatás elleni egyre erősödő támadások miatt az ünnepségek nemcsak a hálás emlékezést szolgálták, hanem a tanúságtétel, az egyház-hűség és az összetartozás megnyilvánulásává is váltak. Az évfordulóra a bazilita atyák éveken át tartó felújítással készültek, így a hatalmas, majd negyedmilliós zarándoksereget a kegykép már az új kegyoltárra elhelyezve fogadta. A búcsú ünnepi szónoka Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsek volt, aki az év májusában pásztorlevélben volt kénytelen védelmébe venni a katolikus iskolákat és hitoktatást. A bíboros ünnepi beszédében felidézte a könnyezés eseményeit, és kiemelte a kegyképhez való ragaszkodás értékét. A hatalmas tömeg előtt megjegyezte: sokkal többen lennének az ünneplők a kétszázötven éves jubileumon, ha külső hatalmak nem kényszerítenék őket távolmaradásra. Megemlékezett a határokon kívülre került magyarokról, és kijelentette: a „párizsi bírák” ítéletével szemben a katolikusok az Istenszülő Szent Szűzhöz fellebbeznek. A szorongatások közepette rámutatott a reménység jeleire: a templomokra, a katolikus iskolákra, a keresztény családokra és a szülőföldre való ragaszkodás jelképeivé váló temetőkre. Későbbi személyes életrajzát illetően is szinte próféciaként hatottak intelmei: „Magyar ne juttasson magyart lakat alá! Magyar ne árulkodjék magyarra!”⁵

A koalíciós kormány kommunista belügyminisztere, Rajk László ekkor már megfélemlítő akciókat szervezett a katolikus egyház ellen. Feloszlatták a vallásos egyesületeket, a sajtóban pedig egyházellenes hecckampány kezdődött. Áprilisban „szovjetellenes szervezkedés” vádjával letartóztatták Kiss Szaléz ferences atyát, akit decemberben halálra ítélték, és kivégeztek.⁶

A tanulmány az MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport támogatásával készült.

¹ Balogh Margit: Szentszéki magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben, in: Tusor Péter (szerk.): *Magyarország és a római Szentszék – Források és távlatok: Tanulmányok Erdő bíboros tiszteletére*, Budapest–Róma, 2012, 367–368.

² Török, 2005, 10.

³ Janka, 2013, 28.

⁴ *A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei*, III(1946), 1701/1946, NYEL, I–1–b.

⁵ *Máriapócsi Naptár*, 1947, 37–44.

⁶ Bővebben: Kálmán Peregrin: Hét magyar ferences vértanú tanúságtétele a totalitárius rendszerek üldöztetései közepette, *Acta Pintériana*, 4(2018), 51–53.

Az 1946-ban létrehozott Államvédelmi Osztály kiemelt feladata volt a „klerikális reakció” elleni küzdelem és az egyházi személyek megfélemlítése.⁷

Az 1947-es választásokon csalással hatalomra jutott kommunisták jövőbeni elképzeléseivel kapcsolatban – a Rajk-féle belügyminisztérium intézkedéseiből kiindulva – az egyházaknak nem lehettek kétségeik. A magyar görögkatolikusokat különös aggodalommal töltötték el azok a megrázó hírek, amelyek a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátaljáról, a Munkácsi Egyházmegyéből érkeztek. Romzsa Tódor munkácsi püspök brutális meggyilkolása (1947. november 1.)⁸ és azt követően a görögkatolikus egyház működésének betiltása⁹ azt vetítette előre, hogy Sztálin magyarországi követői is hasonló lépésekre készülnek.

Az egyházi iskolák tervezett államosítása miatt országszerte tiltakozásokra került sor. Pócspetriben a tiltakozó nagygyűlésen kialakult tumultusban egy véletlenül elsült fegyvertől az egyik rendőr halálos sebet kapott. Az incidenst a kommunista párt arra kívánta felhasználni, hogy a helyi plébános meggyanúsításával és elítélésével megfélemlítse a katolikus egyházat: püspökeit, papjait és híveit egyaránt. Az ellenségnek tartott „klerikális reakció” elleni totális háború menetrendjét felvázolva jelölte ki Rákosi a Mindszenty bíboros irányvonalát támogató Dudás püspök helyét a Minisztertanács 1948. június 4-én tartott ülésén, melyen Rajk László belügyminiszter a pócspetri eseményeket ismertette: „A demokrácia egyik fő ellensége Dudás görögkatolikus püspök is.”¹⁰ A kommunista miniszterek a megtorlás forgatókönyvét tárgyalták, amikor elhangzottak Rákosi vészjósló szavai.

Ugyanezekben a napokban egy külügyminisztériumi irat világosan megfogalmazta a görögkatolikus kérdés kommunista olvasatát: „A vatikáni hatás politikai síkon nemcsak a római katolikus, hanem természetesen a görögkatolikus egyházon keresztül is megnyilatkozik. Amennyiben Magyarországon egy életképes

magyar görögkeleti egyház létesülne, ez a faltörő kos szerepet töltheti be a görögkatolikus egyházzal szemben, és lehetővé tenné annak felvetését, hogy a gör. kat. egyház visszatérjen az óhitű egyház kebelébe, illetve az Unió felbontassék. (Ez történt Nyugat-Ukrajnában, és folyamatban van Lengyelországban, valamint Kárpát-Ukrajnában.) Mindenképpen támogatni kell a népi demokráciának azokat az egyházakat, melyeknek egyházi főhatóságai nem az országon kívül, vagy legalábbis nem az ellenséges külföldön vannak.”¹¹

A görögkatolikus egyház felszámolása tehát elsősorban az ideológiai főellenségnek tartott Vatikán hívekre gyakorolt hatásának a mérséklését szolgálta. A „nem ellenséges külföldön” működő és szovjet részről totális ellenőrzés alatt tartott moszkvai patriarkátusba való besorolás ezért fogalmazódott meg célként. A kivitelezés érdekében Rákosi a szovjet elvtársak segítségét kérve azt indítványozva, hogy küldjenek Magyarországra egy magyarul is beszélő orosz papot, aki először egyesíti a különböző joghatóság alatt élő, összeségében néhány tízezer főt számláló hazai ortodox közösségeket, majd pedig segítséget nyújt a görögkatolikus egyház felszámolásában.¹² A magyar pártvezér kérésének eleget téve Moszkva 1949 októberében Budapestre küldte Ivan Kopolovics protoierejt, aki azonban hamar szembesült a rábízott feladat kivitelezésének nehézségeivel. A magyar állam hathatós segítsége ellenére sem tudta megvalósítani a magyarországi ortodox közösségek egy joghatóság alá terelését, ami minimális előfeltétele lett volna a kétszázötvenezres hívőszámmal rendelkező görögkatolikus egyház beolvasztásának. Bár Jelevferij prágai metropolita 1950-ben lezajlott budapesti látogatásán még annak a reményének adott hangot, hogy Kopolovics sikeresen felszámolja a magyar görögkatolikus egyházat, ahogyan ő megtette azt Csehszlovákiában, a kivitelezésre egyre kevesebb esély mutatkozott.

⁷ Bővebben: Müller Rolf: A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának szervezettörténete (1946. október – 1948. szeptember), *Betekintő*, 3(2013), 1–27.

⁸ Romzsa Tódor püspök életrajza: Puskás László: *Romzsa Tódor püspök élete és halála*, Budapest, 1998.

⁹ Bővebben: Bendász István: *Helytállás és tanúságtétel: A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Budapest, 2014.

¹⁰ MNL OL, XIX–A–83–a–239/5, 10.

¹¹ Idézi: Balogh Margit: Elvetélt fordulatok az egyházpolitikában: Kísérletek a nemzeti katolikus egyház megteremtésére, in: Ständeisky Éva – Rainer M. János (szerk.): *Magyarország a jelenkorban, Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete évkönyve*, 7(1999), Budapest, 237.

¹² A kísérlet dokumentumai: Волокитина, Т. В. (ed. et al.): *Власть и церковь в Восточной Европе, 1944–1953, документы российских архивов*, I–II, Москва, 2009.

A görögkatolikusokról írva maga Kopolovics így fogalmazott: „kemény dió lesznek”. Megjegyezte, hogy a görögkatolikus papság körében nem tapasztalható érdeklődés az ortodoxia iránt, és utalt arra is, hogy a felosztatás esetén a görögkatolikusok nagy része inkább a latin egyházat vagy egyenesen valamelyik protestáns egyházat fogja választani. Kopolovics tapasztalatszerzésével egy időben (vagy talán már azt megelőzően is) Rákosi is felismerte, hogy a tényleges felosztatásnál sokkal hatásosabb fegyver a felosztatással való állandó fenyegetőzés. A felosztatás egyszeri csapás, amelynek a végeredménye rendkívül kétséges, sőt – az államhatalom szempontjából – legrosszabb esetben még azzal a következménnyel is járhat, hogy létrejön egy földalatti egyház, melynek ellenőrzése és üldözése jelentős állambiztonsági erőforrásokat igényel majd. Ezzel szemben a görögkatolikus egyház betiltásával való fenyegetőzés minden egyes vitás esetben alkalmazható volt a hajdúdorogi püspök megszarolására. Az is valószínűnek tűnik, hogy az ukrán görögkatolikus egyház betiltásának tapasztalatait összegző szovjetek sem erőltették idővel a magyar görögkatolikusok felszámolását. Az ukrán görögkatolikus egyház ugyanis folytatta földalatti működését, melynek ellenőrzése komoly feladatot jelentett a KGB-nek. Különösen a Szentszéktől érkező utasítások, illetve a Római Kúria elképzelései és a kérdésben érintett vezető bíborosok által képviselt álláspontok érdekelték a szovjet titkosszolgálatot. Az információszerzésben kifejezetten előnynek bizonyult, hogy van Magyarországon egy görögkatolikus püspök, aki kapcsolatot tart a Szentszékkal, és akinek a környezetébe ügynököket lehet telepíteni.

A magyar görögkatolikus egyház tehát elkerülte a felosztatást, és sorsa összekapcsolódott a római katolikus egyház sorsával. Törvényes működését az államhatalom elvben biztosította, de lehetőségeit rendkívüli mértékben korlátozta, s a püspöki hivatalt totális ellenőrzés alá vonta.

1948 végén, Mindszenty püspök letartóztatása után, valóra váltak Rákosi fenyegető szavai. December 30-án este Dudás püspököt is kihallgatásra vitték Budapestre, egyenesen Kádár János belügyminiszter hivatalába. Kádár egy hatalmas iratcsomót mutatott neki. Állítása szerint ez olyan bizonyítékokat tartalmazott, amelyek

alapján a püspököt könnyedén elítélhetik. Azt is megjegyezte, hogy Mindszenty bíboros terhelő vallomást tett rá. Felszólította, hogy mondjon le, és akkor ejtik a vádat. A kihallgatás célja a megfélemlítés volt, s a püspököt a január 4-én kezdődő püspökkari konferenciára akarták „felkészíteni”. A püspökök tanácskozásáról készült jegyzőkönyvből és egy beépített ügynök jelentéséből világosan kiolvasható, hogy a megfélemlítés sátáni taktikája valóban működött. A meggyötört püspök végig hallgatatag volt. Czapi Gyula egri érseknek az volt a véleménye, hogy Dudás püspök Varjú János ortodox pap – aki Kopolovics érkezése előtt annak ténykedését készítette elő – kezdeményezésére került a vádlottak közé. Dudás püspök a tanácskozás szünetében félelmeit egy, a püspöki karhoz közel álló világi személlyel osztotta meg. Nem tudta, hogy az illető ekkor már beszerzett ügynökként ténykedett a püspökök körül, és azonnal jelentést is tett a bizalmas beszélgetésről... A püspök elmondta neki, hogy a Kádárral való találkozás óta nem bír aludni. Tudta, hogy görögkatolikusként keményebb bánásmódra számíthat a kommunisták részéről, hiszen közismert volt a szovjetek brutalitása, amellyel az ukrainai és a kárpátaljai egyházat üldözték. Attól is félt, hogy a magyar kommunisták átadják őt az oroszoknak. Az ügynök azt tanácsolta neki, hogy „ne exponálja magát túlságosan a prímási vonal mellett, és akkor bizonyára nem lesz semmi baja”. Dudás püspök örült, hogy valakivel megoszthatta a félelmeit, s némileg megnyugtatta a beszélgetés. Ez a megkönnyebbülés azonban csak néhány óráig tartott. A püspökök még aznap este találkoztak Rákosival és Kádárral, akik rendkívül agresszívan léptek fel. Kádár célpontja ismét Dudás püspök volt: egy levelet lobogtatott (ennek a tartalma nem ismert), mely a belügyminiszter értelmezése szerint a görögkatolikus püspök bűnösségét bizonyította. A másnapi püspökkari tanácskozásról jelentő ügynök így fogalmazott: „Dudás, aki tegnap aránylag megnyugodott, az esti leleplezés után, amelyet Kádár belügyminisztertől kapott, ismét teljesen megrémült.”¹³

A december 30-án és a január 4-én lezajlott események előrevetítették mindazt, ami Dudás püspökre az elkövetkező mintegy másfél évtizedben várt: megfélemlítés, zsarolás és ügynökök árulása.

¹³ A püspökkari ülés jegyzőkönyve és az ügynök jelentése: Balogh Margit: *A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai 1949–1965* közölt: *Dokumentumok*, I–II, Budapest, 2008; itt: I, 37–48.

Az egyházi iskolák államosítása után, majd az állam és a katolikus egyház között kiereszkedett egyezmény folyamatában 1950-ben megszületett a szerzetesrendek működési engedélyét megszüntető törvény, mely kimondta, hogy az év december 5-ig minden szerzetesnek és szerzetesnőnek el kell hagynia a rendházakat.¹⁴ Megkezdődött a szerzetesek kitelepítése és szét-szórása. A törvény értelmében harmincnégy bazilita szerzetesnek (köztük tizenhat felszentelt papnak, tizennégy növendéknek és négy testvérnek), valamint huszonnyolc nővérnek (köztük négy novíciának) kellett elhagynia rendházát. Kolostoraikat, illetve az általuk fenntartott intézményeket államosították. A bazilita atyák kénytelenek voltak elhagyni a hajdúdorogi házukat és az 1948-ban létesített kispesti otthonukat is. Az 1947-ben alapított és Dudás Bertalan atya vezetése alatt álló Szent István Provincia megszűnt.¹⁵

Az új kálváriaút kezdetén, amikor a külső körülmények talán minden korábbi időszaknál kedvezőtlenebbek voltak, a magyar görögkatolikusokat régi vágyuk beteljesülése vigasztalta. Dudás Miklós püspök Nyíregyházán – a püspöki székház egy részét átengedve – papnevelő intézetet és hittudományi főiskolát létesített.¹⁶ Az alapítást 1950. szeptember 6-án kelt levelében bejelentette a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak, amit a minisztérium egy rövid válaszelevéllel tudomásul vett. Dudás püspök váratlan döntését – melynek anyagi alapjai ugyanúgy hiányoztak, mint korábban – az is motiválta, hogy ezáltal lehetőség nyílt a feloszlott bazilita rend növendékeinek elhelyezésére. Az államhatalom engedékeny álláspontja első pillantásra meglepőnek tűnhet, hiszen ekkor a katolikus intézmények elsorvasztása és bezárása volt a jellemző. Ugyanakkor Dudás püspök lépése bizonyos értelemben a kommunisták tervei szempontjából is előnyökkel járt. 1950-ben hivatalos célként még az volt érvényben, hogy a görögkatolikusokat el kell szakítani a katolikus egyháztól. Ebből a szempontból kifejezetten támogatandó törekvésnek

tűnhetett, hogy a görögkatolikus papnövendékek kerüljenek ki a Központi Szemináriumról, és ezáltal a latin egyház befolyása alól. Másrészt a görögkatolikus egyház totális ellenőrzését is megkönnyítette az, hogy a papnövendékeket egy helyen, ráadásul a püspöki hivatallal egy épületben helyezték el. Nyilvánvaló volt, hogy az intézmény csak az államhatalomnak való teljes kiszolgáltatottságban működhet, ami lehetőséget biztosított ügynöki feladatokat vállaló tanárok beépítésére is. A fennmaradt és eddig napvilágra került ügynöki jelentések azt bizonyítják, hogy az államhatalom az ellenőrzésnek ezt a formáját is meg tudta valósítani.¹⁷ A kommunisták tisztában voltak a papnevelő intézet jelentőségével is. Tudták, hogy a papi utánpótlás biztosításában, s lényegében a görögkatolikus egyház működésében az milyen fontos szerepet tölt be. Ez a tény növelte az államhatalom zsarolási potenciálját az egyébként is megfélemlített püspökökkel szemben.

A papnevelő intézet 1950 szeptemberének utolsó napjaiban öt elsőéves és tíz másodéves papnövendékkel, rendkívül szerény körülmények között kezdte meg a működését. Első rektora a bazilita Liki János Imre lett, aki 1958-ig tölthette be hivatalát.¹⁸ A vicerektori feladatokat Rojkovich István helynök végezte. A prefektusi tisztséget 1951-től Hollós János kánonjogász töltötte be. A spirituális szintén egy bazilita, Orosz Ágoston volt, akit az államhatalom mindössze tizenegy hónapig tűrt meg. Az őt követő Kovács Gyula is csupán egy évig vezethette a papnövendékeket. Eltávolítása után Palatitz Jenő, majd a nagy műveltségű liturgikus, Rohály Ferenc már hosszabb ideig tölthették be ezt a fontos szemináriumi hivatalt. Az első évekre jellemző volt állami nyomásra a tanárok váltogatása is. 1952-ben az egykori bazilita növendékeknek is el kellett hagyniuk a szemináriumot. Az intézmény működtetéséhez szükség volt a rendházaikból kiűzött bazilita nővérek áldozatos munkájára is.¹⁹

„...most, amikor az egyházmegye központjában szerény keretek között – az I. és a II. évfolyammal

¹⁴ A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950/34. törvényerejű rendelete.

¹⁵ Bővebben: Véghseő Tamás: Magyar baziliták a kommunista rendszerben, in: Vojtech Boháč (red.): *Reflexia jednoty v diele a posobení blahoslaveného biskupa Vasil'a Hopka (1904–1976) v kontexte eurointegracneho procesu*, Prešov, 2009, 128–137.

¹⁶ Janka, 2001, 227–228.

¹⁷ Vonatkozó dokumentumok: Kahler Frigyes: Az „Ibolya” dosszié: Hiányzó lapok „A magyarországi görögkatolikusok történeté”-ből, Budapest, 2005.

¹⁸ Liki Jánosról bővebben: Török István Izsák: „Bátraké a föld és az ég”: Dr. Liki Imre János bazilita szerzetes emlékére, Máriapócs, 2008.

¹⁹ Janka, 2001, 229–230.

megnyitjuk saját szemináriumunkat, alázattal imádkozom az Úrhoz, s ehhez kérem a ti buzgó imáitokat is: intézetünk megnyitása valóban legyen fáklagyújtás egyházmegyénk számára. Legyen ez a papnevelő intézet magyar földön a görög szertartásnak tűzhelye. És legyen kohó, mely még bensőségebben egybeolvasztja a püspök atyának és papjainak, kispapjainak és híveinek lelkét a hitben, a szeretetben és az egyházhűségben” – írta a főpásztor papjainak 1950. szeptember 15-i körlevelében.²⁰ Különösen az utolsó idézett mondatnak volt jelentősége az előző hónapban lezajlott események fényében. A papság és a püspökök közötti egység megbontása, illetve az utóbbiak ellenállásának megtörése érdekében ugyanis a kommunista államhatalom képviselői 1950 augusztusában létrehozták a Katolikus Papok Országos Békebizottságát, melynek vezetésére püspökeikkel is szembefordulni kész papokat nyertek meg.²¹ A mozgalom fedőtevékenysége a béke előmozdítása volt, de valójában az egyházon belüli párhuzamos hatalmi tényezőként működött. Az államhatalom – az 1951-ben felállított Állami Egyházügyi Hivatalon keresztül – biztosította, hogy a mozgalomhoz csatlakozó és abban vezető szerepet vállaló papok különböző előnyökben részesüljenek. A „széles út” és a „keskeny ösvény” dilemmája a görögkatolikus papokat is döntés elé állította. Mindazok, akik a békemozgalomban való aktív szerepvállalás mellett döntve a „széles utat” választották, az Állami Egyházügyi Hivatal nyomására már a következő évben megkapták jutalmukat: új általános helynököt, irodaigazgatót, illetve főespereseket és espereseket neveztek ki köreikből. Hamarosan a jelentősebb parókiákra is békepapok kerültek. A békemozgalomtól távol maradókra pedig áthelyezés és mellőzés várt.²² A megfélemlítés eszköze volt egy-egy pap elhurcolása is: az ÁVO Regős Dénes bazilitát,²³ 1950-ben Békés Géza vértesi lelkészt,²⁴ 1952-ben pedig Véghseő Miklós hajdúböszörményi segédlelkészt hurcolta el és tartotta fogságban hónapokig úgy,

hogy a hozzátartozók a fogva tartás helyét sem tudták kideríteni.²⁵

Az államhatalom nemcsak az Állami Egyházügyi Hivatal és a békepapi mozgalom révén, hanem ügynökhálózat kiépítésével is ellenőrizte a görögkatolikus egyházat. Az állambiztonsági szolgálatok beszerkezési kísérletei több esetben is sikerrel jártak a papság körében. Az ügynöki feladatok elvállalása és teljesítése (információszerzés és jelentéskészítés) mögött esetenként eltérő motivációk húzódtak. Némelyeket megfélemlítéssel vagy zsarolással vettek rá az együttműködésre, de voltak, akik egyéni ambícióik teljesülését és karrierjük előmozdítását várták a feladatok végrehajtásától. Olyan pap is akadt, aki azzal a meggyőződéssel végzett ügynöki munkát, hogy ezzel egyháza fennmaradását szolgálja. A beszerkezést elfogadó papok annyira erősnek és megingathatatatlannak érezték a kommunista rendszert, hogy nem számoltak a bukása lehetőségével. Az 1956-os forradalom leverése, az azt követő megtorlás, majd pedig a kádári konszolidáció korszaka tovább erősítette ezt a meggyőződésüket, mely tévutakra és zsákutcába vezette őket.

A sorozatos megpróbáltatások miatt Dudás Miklós püspök egészsége megrendült. Az 1956-os forradalom kitörése is kórházi kezelés közben érte. Budapestről utazott le Nyíregyházára, hogy az átmeneti szabadság adta lehetőséggel élve eltávolítsa a súlyosan kompromittálódott békepapokat a legfontosabb hivatalokból. A következő év tavaszán komolyabb orvosi kezelése halaszthatatlanná vált, melyre a Keleti Kongregáció segítségével a svájci Arosában került sor 1957 áprilisa és 1958 márciusa között.²⁶ Az ehhez megadott állami engedély mögött valószínűleg az állambiztonsági szervek információéhsége állt. Ha engedik Dudás püspöknek, hogy külföldi kapcsolatokat építsen ki, akkor nagyobb a valószínűsége, hogy a köré telepített informátorok révén az egész szocialista tábor számára értékes információkat gyűjthetnek a Szentszékről.

²⁰ *A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei*, 1950/VIII, 2784/1950, NYEL, I–1–b.

²¹ A békepapi mozgalom történetéhez: Orbán Gyula József: *Katolikus papok békemozgalma Magyarországon, 1950–1956*, Budapest, 2001.

²² *A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei*, 1951/XIII–XIV. és XIX. sz., NYEL, I–1–b.

²³ Regős Dénesről bővebben: Török István Izsák: *„Maradjunk meg mindnyájan a szeretetben”*: P. Regős Dénes bazilita atya emlékére, Máriapócs, 2005.

²⁴ Békés Géza: *Jobb jövőnkért! Emlékirataim*, Nagykáta, 132–146.

²⁵ Apja, Véghseő Dániel (1883–1971) kiadatlan emlékiratai a szerző tulajdonában.

²⁶ Török, 2005, 47–48.

1959 áprilisában a főpásztornak súlyos válsághelyzettel kellett szembesülnie. Beresztóczy Miklós, az országos papi békemozgalom elnöke előadást kívánt tartani a szeminárium kispapjai számára. Mivel Beresztóczyt a Szentszék társaival együtt kiközösítette, Dudás püspök nem engedélyezte az előadás megtartását. Tisztában volt azzal, hogy tette a legsúlyosabb következményekkel járhat. Egy hónappal korábban a Központi Szemináriumban hasonló ellenállás miatt előjárókat és papnövéndékeket távolítottak el. Felkészülve minden eshetőségre, április 17-én a szeminárium kápolnájába hívta a nyíregyházi papságot és a papnövéndékeket, s felolvasta nekik állásfoglalását. Ebben kijelentette: nem tehet eleget annak a felszólításnak, hogy nyilvános cselekedettel (ti. a felfüggesztett Beresztóczy előadásának engedélyezésével) semmibe vegye a Szentszék intézkedését. Ha ennek a szeminárium fennmaradása lenne az ára, akkor azt ő maga osztja fel. A kispapokat arra kérte, hogy ebben az esetben legyenek jó civilek. Olyan súlyos következményekkel számolt, hogy ezekben a napokban végrendeletet is készített. Végül Beresztóczy nem jött el, s a retorzió is enyhébb volt. A püspök egy ideig nem hagyhatta el Nyíregyháza területét, öccsétől megvonták a működési engedélyt, a főpásztor környezetében működő tíz paptól pedig a kongruát.²⁷

Dudás püspök ugyanezen év májusában ünnepelte püspökké szentelésének huszadik évfordulóját. Az előzmények miatt csendes hálaadást kívánt. Ünnepi beszédében visszatekintve a múltra, értékelve jelenét és előretekintve így fogalmazott: „Ma húsz év után nagy akarások, szent tervek romjain mondogatom Jóbbal: »Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Úr neve.« Azért talán mégis maradt meg valami húsz év után letarolt lelkekben. Először is a hitem, legalábbis Istenben – de nem! Hiszek én az egyházmegyémben is. A sok megalkuvás és ingadozás közepette látok azért olyan jeleket is, amelyek arra vallanak, hogy vannak és az Isten kegyelméből lesznek is olyanok, akiknek a katolikus hit és Anyaszentegyház drágább mindennél.” Saját útjával és reményeivel kapcsolatban ezt mondta: „Valamikor körülöttem

is tömegek álltak. Sokszor tíz- és tízezrek vettek körül engem is, mikor Isten országát hirdetem Máriapócsra, Budapesten, Hajdúdorogra és sok más helyen. S most, amikor a kálvária lejtőjére értem, úgy látszik, mintha magam maradtam volna. Van, amikor egészen rám szakad az elhagyatottság, mintha egyedül kapaszkodnék fölfelé az oromra, a befejezéshez. Pedig mégsem így van. Tudom, hogy ez a látszat csal. Biztos vagyok abban, hogy a görögkatolikus magyarságnak ezen szakadatlan kálváriaútján jó szándékú papjaink és híveink nem tántorodnak meg a lejtőn. Hiszen mi már tudjuk, hogy csak fenn az ormon vár a megváltás, az üdvösség. Hiszen ott áll a kereszt, s csak abban van üdvösségünk. *In cruce salus.*”²⁸

Az ötvenes évek megpróbáltatásaiban kifáradt, „letarolt lelkű” főpásztor püspökségének harmadik évtizede némi enyhülést, s két fontos eredményt hozott. A Szentszék keleti politikája 1964-ben a magyar állammal való részleges megegyezés megkötéséhez vezetett, mely alapvetően ugyan nem változtatott a katolikus egyház helyzetén, és nem enyhített a szigorú ellenőrzésen, de hozott bizonyos engedményeket.²⁹ Az állam által adott engedmények közül a görögkatolikusok számára a legfontosabb az volt, hogy Dudás püspök engedélyt kapott a második vatikáni zsinat utolsó ülészakán való részvételre. A magyar katolikus egyház képviselőjében már az első ülészakon (1962) is részt vett egy delegáció, melynek tagja volt Timkó Imre kanonok, a budapesti Hittudományi Akadémia professzora. A keleti tudományok kiváló tudósa elutazása előtt felkereste főpásztorát, hogy útjára áldását, illetve instrukcióit kérje. Dudás püspök, aki ekkor még nem kapott kiutazási engedélyt, nem adott neki felhatalmazást a magyar görögkatolikus egyház képviselőjére, és közölte vele: a professor bölcs belátására bízta, magánemberként kivel tárgyal és mit mond. Timkó professor már korábban is megtapasztalta a főpásztor bizalmának hiányát. Elképzelhető, hogy Dudás püspöknek tudomása vagy legalábbis sejtése volt arról, hogy 1955-től kezdődően a tudós professor az állambiztonság számára ügynöki munkát végzett.³⁰ Mivel a Keleti Kongregáció hosszú ideje nem tudott információkat

²⁷ Janka, 2001, 230.

²⁸ Török, 2005, 67–71.

²⁹ A megegyezéshez bővebben: Szabó Csaba: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években*, Budapest, 2005.

³⁰ Jelentései: ÁBTL, 3.1.2, M–30613/1.

(1)

szerezni a magyar görögkatolikusokról, a Rómába érkező Timkó Imrét előbb szóbeli, majd pedig írásbeli beszámoló készítésére kérték. A professzor részletes beszámolójában felhívta a Keleti Kongregáció figyelmét a magyar görögkatolikus egyház egyik legégetőbb problémájára, a szórvány rendezetlen helyzetére. Mivel Budapesten ő maga is végzett lelkipásztori munkát, saját tapasztalataira hivatkozva és konkrét példákat felsorolva tudott beszámolni a gyakorlati nehézségekről, különösen a váci püspök szinte ellenséges hozzáállásáról, illetve a latin szertartású klérus ellenszenvének megnyilvánulásairól. Bár a szórvány helyzete csak évekkel később oldódott meg, Timkó Imre beszámolója hozzájárult ahhoz, hogy a Keleti Kongregáció felfigyelt a problémára.³¹

Dudás püspök a zsinat utolsó ülészakára utazhatott ki, mely 1965. szeptember 14. és december 8. között zajlott le. Megérkezése után kérvényt nyújtott be a zsinati titkárságon, hogy a Szent Péter-bazilikában a zsinati atyák jelenlétében Szent Liturgiát mutathasson be.³² Kérése nem volt rendkívüli, hiszen minden ülésnap egy zsinati atya által bemutatott szentmisével kezdődött. A zsinati titkárság november 19-ét, Árpád-házi Szent Erzsébet napját jelölte ki a magyar görögkatolikus püspök liturgiájára. Dudás püspök a Szent Liturgiát teljesen magyar nyelven mutatta be. Ez a tény a zsinati résztvevők számára talán nem bírt különösebb jelentőséggel, de a magyar görögkatolikusok számára egy évszázados küzdelem lezárását jelképezte. A magyar liturgiáért folytatott harc számtalan csalódása és az ismétlődő szentszéki tiltások okozta keserűség a Szent Péter-bazilikában bemutatott liturgiával vált végérvényesen a múlt részévé. Hazaérkezése után a főpásztor ezekkel a szavakkal fejezte ki örömét: „Most teljesült be az, amire őseink évszázadok óta vágyakoztak, most érlelődött be az ő és a mi reményeink legszebb gyümölcse.”³³ (1. kép)

1968-ban egy másik régi vágy, a görögkatolikus szórvány egyházjogi helyzetének rendezésére is sor kerülhetett. A második vatikáni zsinat keleti egyházakról szóló határozata arra szólít fel, hogy mindenki őrizze, becsülje és tartsa meg a saját rítusát. A szórványban élő görögkatolikusokat ebben joghatósági korlátok akadályozták. Ezek elhárítása érdekében Dudás Miklós püspök 1968-as római útja alkalmából kérvényezte joghatóságának kiterjesztését a Magyarországon élő valamennyi görögkatolikus hívőre. VI. Pál pápa ezt először – kísérleti jelleggel – három évre rendelte el,³⁴ majd annak lejártakor újabb három évvel meghosszabbította. A joghatóság kiterjesztését követően a főpásztor Timkó Imre kanonokot a görögkatolikus szórványok területére püspöki helynökké nevezte ki.³⁵ A Magyar Katolikus Püspöki Kar külön körlevelet adott ki, mely mind

³¹ A beszámoló egy korabeli másolata az MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport gyűjteményében.

³² A zsinati magyar liturgiához: Véghseő Tamás: Magyar nyelvű bizánci szertartású Szent Liturgia a Szent Péter-bazilikában 1965. november 19-én: A történelmi háttér, in: Ivancsó István (szerk.): *A vatikáni magyar nyelvű Szent Liturgia 40. évfordulója alkalmából 2005. november 17-én rendezett szimpozion anyaga* (Liturgikus örökségünk, V), Nyíregyháza, 2005, 13–19; és Janka György: A zsinati magyar görögkatolikus liturgia titkos háttere, *Athanasiana*, 37(2013), 155–163.

³³ *A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei*, 1965/VII, NYEL, I–1–b.

³⁴ *A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei*, 1968/VI, NYEL, I–1–b.

³⁵ *A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei*, 1969/III, 1098/1969, NYEL, I–1–b.

a latin, mind pedig a görög szertartású papság számára gyakorlati útmutatást tartalmaz.

A szórványhelynökség felállítására Dudás Miklós püspöki szolgálatának utolsó jelentős eseménye volt. Az egyre súlyosabb betegségekkel küzdő főpásztor felajánlotta lemondását a pápának, de azt VI. Pál nem fogadta el. Kilátásba helyezte egy segédpüspök kinevezését számára, és nagyra-becsülése jeleként a súlyos beteg püspököket kinevezte a Keleti Kongregáció, majd pedig a Keleti Kánonjog Kódexének Pápai Revíziós Bizottsága tagjává. A főpásztor 1972. június 21-én kiadott utolsó körlevelében erről tájékoztatta papjait és a híveket, s a Szent Liturgia szavaival búcsúzott tőlük: „A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme, az Atyaisten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal.”³⁶ Július 15-én a harmadik szívroham oltotta ki életét. A püspöki szolgálatáról megemlékező nekrológ tartalmazza működésének számokkal kifejezhető eredményeit. A harminchárom év alatt százhatvanhat papot szentelt. Tehát halála évében az aktív papság nagy része már általa részesült a papság szentségében. Sokan közülük a papi szolgálatban példaképüknek tekintették és tekintik ma is. Harmincegy új egyházközséget alapított és negyvennégy templomot, kápolnát, misézőhelyet épített, illetve alakított ki meglévő épületekben. Számokkal nem lehet kifejezni azt az áldozatot, amelyet egyháza érdekében hozott.³⁷

Dudás püspök temetését július 21-én a nyíregyházi templomban Timkó Imre kanonok végezte, akit mind az egyházmegyei káptalan, mind pedig az exarchátus konzultori testülete kormányzó helynökké választott. A temetésen a püspöki kar szinte teljes létszámban jelen volt. Dudás Miklós püspököket a máriapócsi kegytemplom kriptájában helyezték örök nyugalomra.

Dudás Miklós püspök utódjának kinevezésére két és fél évig tartó tárgyalások után került sor. A folyamat elhúzódása nem okozott meglepetést, hiszen a kommunista érában első alkalommal kellett betölteni görögkatolikus püspöki széket. Az állam és az egyház szétválasztását elvben hirdető, sőt azt az alkotmányban rögzítő

kommunista rendszer a gyakorlatban ennek éppen az ellenkezőjét tette, és ragaszkodott a régebben főkegyúri jognak nevezett jogosítványhoz is.³⁸ Nyilvánvaló volt, hogy a kormány csak olyan pap megyéspüspöki kinevezéséhez fog hozzájárulni, aki megfelelő lojalitást mutatott a népköztársaság kormánya és társadalmi rendje felé. Hosszas egyeztetések után VI. Pál pápa 1975. január 10-én Timkó Imre káptalani helynököt a Hajdúdorogi Egyházmegye megyéspüspökévé és a Miskolci Apostoli Exarchátus kormányzójává, Keresztes Szilárd kanonokot pedig kunáviai püspöki címmel a megyésfőpásztor segédpüspökévé nevezte ki. A kettős kinevezést a kortársak a Szentszék és a magyar állam közötti kompromisszum eredményeként értelmezték, s a megyéspüspöket az állam, a segédpüspöket pedig a Szentszék jelöltjének tekintették. Kétségtelen, hogy Keresztes Szilárd segédpüspöket a Szentszék jobban ismerhette, hiszen a Pápai Magyar Intézet növendékeként és a Pápai Keleti Intézet hallgatójaként 1966 és 1969 között Rómában folytatott teológiai tanulmányokat. Ez idő alatt kapcsolatot tartott a Keleti Kongregációval. Sőt, az is elterjedt, hogy Dudás Miklós püspök 1968-as római látogatásán lehetséges segédpüspökeként és utódjaként mutatta be őt a Keleti Kongregációnak. Ugyanakkor ma már az is ismert tény, hogy Keresztes Szilárd római tanulmányainak és későbbi előmenetelének súlyos ára volt. Az állambiztonság szervezési kísérletének „ingadozva, hosszas meggyőzés után” engedett, s 1966-tól kezdve ügynöki feladatokat vállalt és teljesített.³⁹ A hetvenes évek Magyarországra jellemző a görögkatolikus egyházban elterjedt, de ma már egészen naivnak tűnő elképzelés: a megyéspüspök az állam, a segédpüspök a Szentszék „embere”. A valóság ezzel szemben az volt, hogy az államhatalom továbbra is totális ellenőrzés alatt tartott mindent, és vasmarokkal szorította mindazokat, akiket az egyházban vezető szerep betöltésére kiszemelt, illetve a Szentszéknek kiszemelni engedett. A kiszemeltek magatartását és gondolkodását jelentősen befolyásolta a Szentszék keleti politikájának alakulása. Az 1964-es részleges megegyezés

³⁶ A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei, 1972/IV, 1332/1972, NYEL, I–1–b.

³⁷ A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei, 1972/IV, NYEL, I–1–b.

³⁸ Az 1957/22. sz. törvényerejű rendelet részletesen szabályozta az egyházi állások betöltését és az állami jóváhagyás menetét.

³⁹ Szabó Csaba: „Nyíri” és „Keleti” – Keresztes: Adalékok a görög katolikusok 20. századi történetéhez, *Egyháztörténeti Szemle*, VIII/1(2007), 189–205. Online elérés: <https://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/szabocsaba-nyiri.htm> (letöltve: 2020. május 11.).

aláírása, az esztergomi szék üressé nyilvánítása és Mindszenty bíboros félreállítása, majd pedig Lékai László kinevezése (1974) s a „kis lépések” politikájának szentszéki elfogadása azt jelentette, hogy Róma sem várja el a kommunista rendszerrel szembeni harcok ellenállást.

Az új püspökök felszentelésére 1975. február 8-án Nyíregyházán került sor. A délelőtti Szent Liturgián Timkó Imrét Szegedi Joachim kőrösi segédpüspök szentelte fel Ijjas József kalocsai és Bánk József egri érsek közreműködésével. Délután már az új megyéspüspök végezte Keresztes Szilárd püspökké szentelését Szegedi Joachim és Cserháti József pécsi megyéspüspök részvételével. Az új megyésfőpásztor trónbeszédében a liturgikus megújulás programját hirdette meg, melyben a keleti hagyományoknak, a magyar sajátosságoknak és a kor kívánalmainak összhangba kell kerülniük. Legfontosabb tervei között kiemelte a papképzés színvonalának emelését és az ehhez szükséges infrastrukturális fejlesztések végrehajtását.⁴⁰

Timkó Imre megyéspüspök programjának egyik fontos eleme a papnevelés külső feltételeinek fejlesztése volt. Az államhatalom által biztosított engedmények kereteibe nem fért be egy új szemináriumi épület felépítése; csak a püspöki székház rekonstrukciója és az udvar szabad területeinek kihasználása jöhetett szóba. A munkálatok anyagi alapjait a Sóstói úton Dudás püspök által felépített és az állam által elvett ingatlan – áron aluli – megváltása teremtette meg. A püspök és a Városi Tanács közötti tárgyalások „Isten kegyelméből és kormányzatunk jóindulatából” – ahogyan a főpásztor az eseményről beszámolva fogalmazott – már 1975 decemberében lezárultak.⁴¹ A tervek kivitelezéséhez az állam által biztosított összeg nem bizonyult elegendőnek, ezért a megyéspüspök engedélyt kapott arra, hogy az Egyesült Államokba utazva az ottani görögkatolikusok segítségét kérje. Az 1977 őszén megkezdődött munkálatok első szakasza a püspöki székház udvarában felépített nyolclakásos épület-együttes elkészültét célozta a szemináriumi előljárók és az egyházmegyei központban szolgáló papok részére. Ennek az átadása 1978 közepén történt meg. Ezután következett a Papnevelő Intézet és

a Hittudományi Főiskola által használt épületrész átalakítása, melynek megáldására 1980-ban kerülhetett sor. A következő év augusztusában valósult meg a bizánci stílusú, akkor egyedülállónak számító szemináriumi kápolna felszentelése. Jellemző, hogy utóbbi mint „liturgikus gyakorlótér” kapott építési engedélyt.⁴² A rendkívül szűk helyre beszorított új épületek jól szimbolizálták egyházunk helyzetét a Kádár-rendszerben: kicsit lehet fejlődni és előre lépni, de csak magas falak között, a társadalomtól, a város lakóitól elzárva.

A papnevelés külső feltételeinek javítása mellett Timkó Imre püspök különös gondot fordított az oktatás színvonalának emelésére is. Ebben a törekvésében elsősorban a második vatikáni zsinat két fontos dokumentumára, a keleti katolikus egyházakról és a papnevelésről szóló határozatokra épített. A papképzésben is feltűntek a keleti hagyományokhoz való visszatérést erősítő jelek (pl. keleti szabású reverenda), illetve a tananyag korszerűsítése jegyében bevezették az 1972 óta – Keresztes Szilárd segédpüspök szerkesztésében – megjelenő központi teológiai jegyzetek használatát. Némi könnyebbséget jelentett a katonai szolgálat idejének másfél évre való csökkentése 1982-ben. Az állam 1965-től kezdve ugyanis a papnövendékeket is az akkor kétéves katonaidő letöltésére kötelezte, melynek színtereként hírhedt, úgynevezett „első lépcsős” laktanyákat – Lenti, Nagyatád, Marcali – jelöltek ki. A katonaidő a honvédelmi képzésen túlmenően az ideológiai átformálás céljait, illetve lehetséges egyházi ügynökök feltérképezését is szolgálta. A laktanyákban tevékenykedő politikai tisztek több papnövendéket sikeresen térítettek el a papi hivatástól, ketten pedig – Legeza György és ifjabb Járasi János – a katonai szolgálat alatt őket ért atrocitások eredményeként szenvedtek olyan maradandó egészségkárosodást, mely megakadályozta őket teológiai tanulmányaik folytatásában.⁴³ A katonaidő 1982-ben elrendelt csökkentése lehetővé tette egy féléves előképző kurzus bevezetését a papnövendékek számára.

A széles műveltségű megyéspüspök gondot fordított arra, hogy sor kerüljön az egyház-községekben található, sok esetben veszélyeztetett

⁴⁰ *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei*, 1975/I, NYEL, I–1–b.

⁴¹ *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei*, 1976/I, NYEL, I–1–b.

⁴² Janka, 2013, 38.

⁴³ Janka, 2013, 35.

művészeti értékek és könyvek feltérképezésére és begyűjtésére.⁴⁴ 1983-ban felállította az Egyházművészeti Gyűjteményt,⁴⁵ és támogatta a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem szakembereinek a régi egyházi könyvek kutatására irányuló törekvéseit.⁴⁶ Emellett gondoskodott az egyházmegyei könyvtár és levéltár korszerű elhelyezéséről is.

A lelkipásztorkodás területén – a szűkre szabott mozgástérben – törekedett javítani a hívek ellátásának feltételeit. A szórványhelynökség területén újabb négy parókiát létesített (Csepel, Rákoskeresztúr, Újpest és Pécs). A szórványban – a belső migráció következtében egyre növekvő létszámban – élő görögkatolikusok lelkipásztori ellátásának újabb lendületet adott a hajdúdorogi püspök joghatóságának végleges kiterjesztése az egész ország területére (1980),⁴⁷ illetve a Budapesti Püspöki Helynökség és a Budapesti Esperesi Kerület felállítása.⁴⁸

A főpásztor az ökumenikus párbeszéd elkötelezett híve volt. Ezt a kinevezésekor választott püspöki jelmondatában („Katholiké – Oikumené”) is kifejezésre juttatta. A magyarországi ökumenikus mozgalom szép eredménye, a katolikus egyház és a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa közötti első hivatalos tanácskozás, mely 1987 decemberében a Ráday Kollégiumban zajlott le, az ő munkásságának is gyümölcse.⁴⁹

Timkó Imre püspök 1988. március 30-án, nagyszerdán halt meg. Halála váratlanul érte az egyházmegye papságát és híveit. Temetésére a püspöki kar számos tagjának jelenlétében Máriapócsra kerül sor április 8-án, húsvét fényes hetében.

Az egyházmegye kormányzását segédpüspöke, Keresztes Szilárd vette át. A széküresedés és az utód kiválasztása nyilvánvaló okokból ezúttal nem igényelt éveket. A gyakorlatilag mindenki által egyedüli lehetséges utódnak tekintett Keresztes Szilárd püspöki kinevezése 1988. július 6-án történt meg. Az új főpásztor beiktatására 1988. július 30-án került sor.⁵⁰

Keresztes Szilárd püspök beiktatási beszédének alapgondolatát a napi evangéliumból merítette: „Ha meg nem változtok, és olyanok nem lesztek, mint a gyermekek, nem mentek be a Mennyek Országába” (Mt 18,3).⁵¹ Az országban tapasztalható folyamatok változásokat ígértek és igényeltek. Keresztes Szilárd püspök beiktatása után néhány nappal jelentették be, hogy a magyar állam hivatalos látogatásra hívta meg II. János Pál pápát. Az elkövetkező hónapokban viharos gyorsasággal és kártyavárként omlott össze az a rendszer, mely a megingathatatlan látványt keltve annyi emberben ébresztett félelmet. Magyarországon elindult a demokratikus átalakulás folyamata, mely számtalan buktatóval és csalódással járt ugyan, mégis új korszakot nyitott mind a társadalom, mind pedig az egyház életében.

Egyházi szempontból a demokratikus átalakulás egyik legfontosabb pillanata az Állami Egyházügyi Hivatal jogutód nélküli feloszlása volt (1989. június 30-án). A következő év januárjában elfogadott 1990/IV. törvény *A lelkiismereti- és vallásszabadságról, valamint az egyházakról* teljessé tette az egyházak felszabadulását, és biztosította szabad működésüket.

Keresztes Szilárd püspöki szolgálatának kezdete szinte egybeesett az egyház szabadságának helyreállításával. Olyan új utak nyíltak meg a görögkatolikus egyház előtt is, amelyek évtizedeken át elképzelhetetlen, tiltott ösvények voltak. Az oktatás, a szociális szféra, az ifjúságnevelés, a kultúra, a média világa, az egészségügy, a büntetés-végrehajtás, a honvédség korábban az egyházaktól elzárt területek voltak. A rendszer-váltással azonban eltűntek a sorompók és úttorlaszok, és ezek a területek mind a lelkipásztorkodás új színtereivé váltak. Jelentős változásnak mondható az is, hogy a magyar társadalomból szinte teljesen eltűntek azok a súlyos előítéletek, amelyek a második világháború előtti évtizedekben a görögkatolikusokkal szembeni hátrányos megkülönböztetés megnyilvánulásaihoz vezettek. Sőt, a bizánci rítus szépsége és sajátossága miatt, mely

⁴⁴ *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei*, 1980/II, 666/1980, NYEL, I–1–b.

⁴⁵ Bővebben: Puskás, 2012.

⁴⁶ Bővebben: Ojtozi, 1985.

⁴⁷ *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei*, 1980/III, NYEL, I–1–b.

⁴⁸ Janka, 2013, 38.

⁴⁹ A tanácskozáson kiadott közös nyilatkozat: *Theologiai Szemle*, 1(1988), 11.

⁵⁰ *A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei*, 1988/III, NYEL, I–1–b.

⁵¹ Uott.

(2)

nagyon sok útkereső honfitársunkat megragad, ma már sokkal inkább a görögkatolikusok iránti általános társadalmi szimpátiáról beszélhetünk.

A viharos sebességű társadalmi változások gyors reagálása és kezdeményező egyházi vezetőket kívántak. Hamar világossá vált, hogy a demokratikus átalakulás új kihívásokkal teli világa éppen az a közeg, amelyben Keresztes Szilárd püspök a legjobban tudja kibontakoztatni a képességeit. Intézményalapítások és építkezések egész sora vette kezdetét, melyek püspöki szolgálatának legjellemzőbb vonásaivá váltak. A főpásztor kezdeményezésre Hajdúdorogon már 1990 szeptemberében – elsőként az országban – egyházi általános iskola kezdte meg a működését.⁵² Egy évvel később ugyanott a görögkatolikus gimnázium is megnyitotta kapuit. A hajdúdorogi oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése a következő évek egyik kiemelt feladatává vált. A ma már Szent Bazil Oktatási Központ néven működő intézményben az általános iskola, a gimnázium, a szakközépiskola és a diákotthon mellett óvoda is működik. A püspöki székvárosban 1996-ban kezdte meg

működését a Szent Miklós Görögkatolikus Óvoda, mely 2004-ben kapott új épületet. 1998 szeptemberében nyitotta meg kapuit az általános iskola egy kárpótlásból származó, korszerűtlen épületben. Több évig tartó, komoly anyagi áldozatokat követelő építkezés után 2003-ban megáldották a nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola új épületét (2. kép). Keresztes Szilárd püspök az exarchátusban Miskolcon és Rakacaszenden alapított általános iskolát és óvodát. A közép- és felsőfokú tanulmányokat végző fiatalok lelkipásztori ellátása érdekében Debrecenben egyetemi és középiskolai lelkészség, Miskolcon egyetemi és középiskolai lelkészség, illetve egyetemi és főiskolai kollégium, Nyíregyházán főiskolai és középiskolai lelkészség, valamint főiskolai lánykollégium, Sáropatakon főiskolai kollégium, Szegeden pedig egyetemi kollégium létesült. A szórványban új egyház-községek létesültek: Győr, Esztergom, Veszprém, Dunaújváros, Gödöllő, Vác, Pesterzsébet, Szigetszentmiklós, Szolnok.

A máriapócsi kegyhely fejlesztése Keresztes Szilárd főpásztori programjának hangsúlyos

⁵² A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei, 1990/II, 1985/1990, NYEL, I–1–b.

eleme volt. Az első lépések – a kegytemplom felújítása – II. János Pál pápa történelmi jelentőségű látogatásához kötődtek, amely új lendületet adott a magyar görögkatolikus egyház, s benne a máriapócsi kegyhely fejlődésének (3. kép). Az Istenszülő könnyező kegyképéhez érkező zarándokok ellátása érdekében 1999-ben zarándokház nyitotta meg kapuit, mely rendszeresen otthont ad lelkigyakorlatoknak és képzéseknek. Keresztes Szilárd püspök egy, az Európai Unió által meghirdetett pályázathoz kapcsolódva többéves munkával előkészítette a kegytemplom belső felújítását, illetve környezetének rekonstrukcióját, melynek kivitelezése már az utódja feladata lett.

A lelkipásztorkodás új területei az egészségügyben, a honvédségnél és a büntetés-végrehajtás intézeteiben szükségessé tették a megfelelő intézmények létrehozását. Debrecenben, Miskolcon és Nyíregyházán kórházlelkészségek alakultak, a Katolikus Tábori Püspökségben görögkatolikus papok is szolgálnak, Nyíregyházán és Miskolcon börtönlelkész működik. Több görögkatolikus egyházközségben létesültek idős emberek ellátására vagy krízishelyzetbe került anyák megsegítésére szakosodott intézmények.

Az 1950-ben feloszlott szerzetesrendek a vallásszabadságról szóló törvény értelmében újra megkezdhatték működésüket. Máriapócsra visszatértek a bazilita atyák és a nővérek. A teljes kolostorépület a benne működő szociális intézmény és az azt fenntartó Fővárosi Önkormányzat halogató politikája miatt csak jelentős késéssel került vissza az atyákhoz. Ma már szinte teljesen felújítva ad otthont a szerzeteseknek. A bazilita nővérek pócsi és sátoraljaújhelyi házaikban idős-gondozót működtetnek. Mindkét hagyományos, a görögkatolikus egyház életében jelentős szerepet játszó szerzetesi közösség szembesülni kénytelen azzal az egész egyházzal általánosan jelentkező problémával, mely a szerzetesi hivatások csökkenésében mutatkozik meg. A keleti szerzetesség új magyarországi útjait kívánta járni a megyéspásporti alapítású, a feltámadásról elnevezett dómóci közösség, melynek tagjai a belgiumi chevetogne-i monostorban készültek szerzetesi életükre. 1996-ban Orosz Atanáz, 1998-ban pedig Kocsis Fülöp tett szerzetesi fogadalmat.

A fiatalok körében végzett lelkipásztorkodás fontos színtereivé váltak a máriapócsi ifjúsági búcsúk, a KÖZ (Keresztény Összejövétel Zemplénben), az Ifjúsági Gyalogos Zarándoklat és a Görögtűz-tábor, melyek rendszeresen több száz, különböző korosztályhoz tartozó fiatalot szolgálnak

(3)

meg. A görögkatolikusok sokak által várt eseményévé fejlődött a farsangi bál. Az imádságban elmélyülni szándékozók a nyári zsolozsmás tábor, míg a fogyatékkal élő gyermekek nyaraltatásában segíteni akarókat a Szent Damján tábor várja.

A magyar görögkatolikus egyház felsőfokú oktatási intézménye, a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola nemcsak infrastrukturális fejlődésen ment keresztül a rendszerváltás utáni években, hanem fontos, az oktatási szerkezetet alapvetően érintő változások is történtek. Fokozatosan bevezették a papnevelés alapelveiről rendelkező szentszéki dokumentum, a *Sapientiana christiana* (1992) előírásait. A papképzés időtartama hat évre növekedett, a papnevelő intézet és a hittudományi főiskola pedig szervezetileg is elkülönültek egymástól. A rendszerváltás utáni korszakban a főiskola elsődleges feladata továbbra is a papképzés maradt, de annak minőségi fejlesztése mellett immáron lehetőség nyílt világi hallgatók felvételére és új képzési szakok elindítására. Már 1990-ben meghirdették a levelező tagozatos hittanárképzést, majd egy évvel később a Bessenyei György Tanárképző Főiskolával együttműködésben elindult ugyanezen képzés nappali tagozatos formája. 1994-ben tárgyalások kezdődtek a Pápai Keleti Intézettel, melyek eredményeként a főiskola 1995. május 26-án annak affiliált intézménye lett. A 2006/2007-es tanévtől a főiskola – egy újabb lépcsőfokot feljebb lépve – a Pápai Keleti Intézet aggregált intézménye lett. Ez lehetővé teszi az úgynevezett licenciakurzus szervezését, mely a keleti egyházi tudományok területén az egyetemi diplománál magasabb szintű végzettséget ad. A licenciakurzus a magyar oktatási szerkezetben a doktori iskolák rendszerébe illeszthető. Az egyházi előírásoknak való megfelelés mellett a hittudományi főiskola működése

teljes összhangban van az állami szabályozással is. Ezt az ötévente ismétlődő akkreditációs látogatások eredményei, a bolognai rendszer átvétele, illetve az újabb képzési szakok állami elismertetései igazolják. A határon túli egyházmegyékből érkező hallgatók fogadása mellett a főiskola tudományos konferenciák szervezésével és idegen nyelvű publikációk rendszeres megjelentetésével is építi nemzetközi kapcsolatrendszerét.

A rendszerváltással új lehetőségek nyíltak meg a görögkatolikus egyházban több évtizedes hagyománnyal rendelkező cigánypasztoráció előtt is. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Hodász községben Sója Miklós parókus már az 1940-es évek elejétől kezdve folytatott lelkipásztori tevékenységet a nyomorúságos körülmények között élő falubeli cigányok között. Nemcsak a hitre vezette el őket, hanem megtanította őket mindarra, ami a felemelkedésüket szolgálhatta. Kezdetben az árokparton beszélgetve tanította őket, majd a romák által vályogból épített kápolnában. Megtanulta a nyelvüket, és Aranyszájú Szent János liturgiáját is azon végezte. Negyven évig tartó kitartó szolgálata gyümölcsként életképes cigány görögkatolikus közösséget adott át az utódainak.⁵³ A rendszerváltás utáni évek a cigányok számára új templom, óvoda, idősek otthona és krízisotthon felépítését tették lehetővé. Hodászon, majd pedig Kántorjánosiban külön cigány görögkatolikus egyházközségek alakultak. Keresztes Szilárd püspöknek és munkatársainak a cigánypasztoráció területén elért eredményeit mind a szentszéki illetékes hivatalok, mind pedig a hazai roma civil szervezetek elismerték.

A kommunista rendszerre jellemző cenzúra megszűntével az írott és elektronikus sajtóban való megjelenés koordinálására egyházmegyei sajtóközpont létesült. 1990-ben újraindult a *Görögkatolikus Szemle*, mely az ország minden egyházközségébe eljutva ismét valódi összekötő kapocsként szolgál a görögkatolikusok között. A görögkatolikus írott sajtó kínálata 2014-ben a *Görögkatolikus Szemlélet* negyedéves magazinnal bővült. Az országos közszolgálati televízióban és a rádióban, valamint a helyi médiaszolgáltatók csatornáin rendszeresen a görögkatolikus egyházi műsorok és liturgiaközvetítések.

Keresztes Szilárd megyéspüspöki szolgálatának húsz esztendeje alatt a magyar görögkatolikus egyház számos jelentős eseménynek és rendezvénynek adott otthont.

Nem kísérte ugyan nagy nyilvánosság, mégis a legfontosabbak közé tartozik Szemedi János munkácsi püspök és papjai máriapócsi zárándoklata 1989 novemberében. Az évtizedeken át illegalitásban működő püspök és papok első alkalommal járulhattak papi mivoltukat felfedve a könnyező kegyképhez. A sokat szenvedett kárpátaljai görögkatolikusok egyházuk újjászervezéséhez hathatós segítséget kaptak a magyar görögkatolikusoktól. Az 1990/1991-es tanévtől kezdődően papnövendékeik egy része a nyíregyházi szemináriumban és főiskolán készülhetett a papi hivatásra. Ugyanezzel a lehetőséggel a romániai és a szlovákiai görögkatolikus egyházmegyéik is éltek.

Az újrakezdés éveinek kiemelkedő eseménye volt II. János Pál pápa első magyarországi látogatása. A kelet-európai elnyomó rendszerek összeomlásában fontos szerepet játszó pápa 1991 nyarán tett lelkipásztori látogatást Magyarországon. Ennek során augusztus 18-án Máriapócsen végzett bizánci szertartás szerint Szent Liturgiát, melyen a magyar hívek mellett nagy számban vettek részt az üldözés alól nem sokkal korábban felszabadult kárpátaljai és romániai görögkatolikusok püspökeikkel és papjaikkal együtt. Attól kezdve Máriapócs visszanyerte nemzetközi jellegét. A görög és latin szertartású magyarok, ruszinok, románok, cigányok, szlovákok és németek évszázadokon át közös lelki otthonuknak tekintették az Istenszülő máriapócsi kegyhelyét: négy évtizednyi korlátozás után ismét megindulhattak a zárándokcsoportok minden égtáj felől.⁵⁴

Ahogy az 1946-os évben a magyar görögkatolikus egyház kettős jubileumot ünnepelt, úgy az 1996. év is a máriapócsi első könnyezés és az ungvári unió háromszázadik, illetve háromszázötvenedik évfordulóját jelentette. Mindezekhez a magyarság fontos ünnepe, a honfoglalás millécentenárium is társult. A jubileumi évben a magyar görögkatolikusok rangos eseménysorral ünnepeltek. Áprilisban a nyíregyházi Jósza András Múzeumban nagy sikerű görögkatolikus egyházművészeti kiállítást (kurátora: Puskás Bernadett) nyitott meg

⁵³ Sója Miklós munkásságához: Szabó Irén – Juhász Éva – Nyíró András (szerk.): *Útkeresők: Sója Miklós, Nyíregyháza*, 2010.

⁵⁴ A pápalátogatást megörökítő album: Bacsóka Pál – Puskás László: *II. János Pál pápa máriapócsi zárándoklata, 1991. augusztus 18.*, Nyíregyháza, 1991.

Francesco Marchisano érsek, az egyházművészeti és történelmi örökség megóvását irányító szentszéki hivatal titkára.⁵⁵ A központi ünnepségen, a máriapócsi nagybúcsún Roger Etcheheray bíboros képviselte a Szentatyát. Ugyanekkor zajlott Máriapócsra a görögkatolikus egyházi énekkarok nemzetközi találkozója, míg Hajdúdorogra a magyar nyelvű görögkatolikus egyházközségek képviselői jöttek össze. Szeptemberben került sor Máriapócsra a Kegyhelyek Igazgatóinak és a Zarándoklatok Vezetőinek I. Európai Kongresszusára.⁵⁶ Októberben egyházmegyei zarándoklat indult Rómába az ungvári unió megünneplésére, míg novemberben Bécsbe, a Szent István-dómban őrzött első pócsi kegyképhez siettek a Szűzanya tisztelői.⁵⁷ A Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola tudományos konferenciát szervezett az első könnyezés eseményeinek bemutatására.⁵⁸

1997 és 1998 nyarán a magyar görögkatolikus egyház két fontos nemzetközi találkozó lebonyolítását vállalta. Először az európai keleti katolikus egyházak püspökei tanácskoztak Nyíregyházán, majd egy évvel később ugyanott a kontinensen működő keleti katolikus papnevelő intézetek vezetőinek szerveztek továbbképzést.⁵⁹

A 2000. évi szentévből egyházmegyei római zarándoklatra került sor. A Santa Maria Maggiore-bazilikában a keleti katolikus egyházak közös szentévi római zarándoklata keretében végzett akathisztoszon Keresztes Szilárd és a hajdúdorogi gimnázium énekkara magyarul énekelt az egyik ikoszt.⁶⁰

A máriapócsi harmadik könnyezés centenáriumi évében sor került a kegykép restaurálására. A centenáriumi év zárásaként 2005. december 3-án az Erdő Péter bíboros vezetésével tartott ünnepi Szent Liturgia keretében a kegykép új aranykoronát kapott, melyet XVI. Benedek pápa a római Szent Péter-bazilika előtti téren áldott meg. Ezt követően a kegykép kéthetes „körútra” indult, melynek során a nagyobb egyházközségek templomaiban a hívek imádságaikkal fogadhatták. Ugyanabban az évben

a máriapócsi kegyhelyet a Magyar Katolikus Püspöki Kar „nemzeti szentélyé” nyilvánította.⁶¹

2007 júliusában Keresztes Szilárd püspök betöltötte hetvenötödik életévét. Az egyházjogi előírásoknak megfelelően benyújtotta lemondását, melyet XVI. Benedek pápa november 10-én elfogadott, s a leköszönő főpásztort az utód kinevezéséig apostoli kormányzóvá nevezte ki. A magyar görögkatolikus egyházat mintegy két évtizeden át megyéspüspökként vezető főpásztor olyan időszakban tevékenykedhetett, melyhez hasonló egyházunk történetében nem lehet találni. Ezt a két évtizedet maga a leköszönő püspök is „kiváltságosan szép” korszaknak nevezte. A hetvenedik születésnapjára kiadott emlékkönyv címe, *Ecclesiam aedificans* – „Az egyházat építő” – jól adja vissza a főpásztor tevékenységének lényegét. Magabiztosan, hatalmas munkabírással és erős kézzel vezette a görögkatolikus egyházat az új utakon a megnyíló lehetőségek kiaknázása felé. Megyéspüspöki működése alatt huszonnyolc új egyházközség és szervezőlelkészség létesült, s huszonkét templom és kápolna épült.

Keresztes Szilárd megyéspüspök és apostoli kormányzó utódját XVI. Benedek pápa 2008. május 2-án nevezte ki. A Szentszék első alkalommal választhatott a jelöltek közül kizárólag lelkipásztori szempontok alapján, az államhatalommal való egyezkedés kényszere nélkül. A választás Kocsis Fülöp dómóci szerzetesre esett, akit 2008. június 30-án szentelt püspökké Hajdúdorogra Keresztes Szilárd püspök, Ján Babjak eperjesi görögkatolikus érsek és Milan Šašik munkácsi görögkatolikus püspök. Jelmondata: „Erőm a gyöngeségben.”

Kocsis Fülöp püspök folytatta az elődje által előkészített beruházásokat, és újabb fejlesztéseket kezdeményezett. Befejezte a máriapócsi kegytemplom rekonstrukcióját, melyhez kapcsolódóan két, többezres tömegeket megmozgató gyalogos zarándoklatot hirdetett. 2009 februárjában a kegykép Hajdúdorogra való átvitelét, szeptemberben pedig a visszavitelét kísérte zarándoksereg. A kegytemplom felújítása 2010

⁵⁵ A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei, 1996/II, NYEL, I–1–b.

⁵⁶ A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei, 1996/III, 1583/1996, NYEL, I–1–b.

⁵⁷ A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei, 1996/III, 1588/1996, NYEL, I–1–b.

⁵⁸ A konferenciakötet: [Török József (szerk.)]: Máriapócs, 1696 – Nyíregyháza, 1996: Történelmi konferencia a Máriapócsi Istenszülő-ikon első könnyezésének 300. évfordulójára, Nyíregyháza, 1996.

⁵⁹ A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei, 1997/IV és 1998/III, 1302/1998, NYEL, I–1–b.

⁶⁰ A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei, 2000/III, NYEL, I–1–b.

⁶¹ A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Körlevelei, 2005/IV, 1661, NYEL, I–1–b.

(4)

nyarán fejeződött be. Az ünnepélyes újraszentelést Cyril Vasil' érsek, a Keleti Kongregáció titkára végezte szeptember 11-én. 2009 szeptemberében megnyitotta kapuit az újfahértói Istenszülő Oltalmáról Elnevezett Görögkatolikus Óvoda és Általános Iskola. 2010 szeptemberében sor került a nyíregyházi görögkatolikus általános iskola új épületének alapkövetételére is. A főpásztor 2010. szeptember 1-jén megalapította Szolnokon a Szent Tamás Görögkatolikus Általános Iskolát. A budapesti egyetemeken tanuló görögkatolikus fiatalok részére egyetemi lelkészség és kollégium létesült. Egyetemi lelkészség szerveződött Pécsen és Szegeden is. Az egyházmegye növekvő szociális feladatainak koordinálására a főpásztor

létrehozta a Szent Lukács Szeretetszolgálatot, majd kiépítette a görögkatolikus gyermekvédelmi hálózatot. A szórványban új egyházközségek létesültek: Kecskemét, Érd, Budaörs, Pomáz.

Kocsis Fülöp megyéspüspök 2009-ben a Zempléni Területi Helynökség létrehozásával kijelölte a Miskolci Apostoli Kormányzóság jövőbeni fejlődésének lehetséges útját. Kezdeményezésére a Szentszék 2011. március 5-én az exarchátus területét kiterjesztette Borsod-Abaúj-Zemplén megye területére, amivel huszonkilenc hajdúdorogi egyházmegyes egyházközség a Kormányzósághoz került. XVI. Benedek pápa ugyanezen a napon Orosz Atanáz, a budapesti Központi Szeminárium elöljáróját,

dámóci szerzetest panidoszi püspöki címmel a Miskolci Apostoli Exarchátus püspök-exarchájává nevezte ki. Az új püspök szentelésére Miskolcon, a székesegyházi rangra emelt Búza téri templomban került sor 2011. május 21-én. A szentelést Cyril Vasil' érsek, a Keleti Kongregáció titkára, Ján Babjak eperjesi érsek-metropolita, valamint Kocsis Fülöp hajdúdorogi megyéspüspök végezte. A püspök-exarcha jelmondata: „Szeretlek téged, Uram.”

2012-ben a Hajdúdorogi Egyházmegye megalapításának centenáriumát kétévnnyi előkészület után egész éven át tartó programokkal ünnepelték: római zarándoklat, emlékülés a magyar Országházban és az Európai Parlamentben, különböző konferenciák és kiállítások.⁶²

Ferenc pápa 2015. március 19-én – a magyar görögkatolikusok szempontjából – történelmi jelentőségű döntést hozott, ami öt apostoli konstitúcióban, illetve bullában nyert konkrét jogi formát. Az „In hac suprema...” kezdetű apostoli konstitúcióval a Szentatya új egyházi kereteket hozott létre a Magyarországi Görögkatolikus Sajtójogú Metropolitai Egyház (Görögkatolikus Metropólia) megalapításával. A „De spirituali itinere...” kezdetű apostoli konstitúcióval az 1912-ben alapított Hajdúdorogi Egyházmegye főegyházmegyei rangra emelkedett (4. kép). A *Qui successimus* apostoli konstitúció az 1924-ben létrehozott Miskolci Apostoli Exarchátust egyházmegyei rangra emelte. Az „Ad aptius consulendum...” apostoli konstitúció megalapította a Nyíregyházi Egyházmegyét. Ugyanezen a napon Ferenc pápa Kocsis Fülöp hajdúdorogi püspököt érsek-metropolitává nevezte ki. Az újonnan alapított Nyíregyházi Egyházmegye apostoli kormányzója Orosz Atanáz miskolci megyéspüspök lett, akit 2015 októberében Szocsa Ábel bazilita szerzetes-pap követett. Őt Ferenc pápa 2018. április 7-én nevezte ki a Nyíregyházi Egyházmegye megyéspüspökévé. Beiktatására 2018. május 10-én került sor a nyíregyházi Szent Miklós görögkatolikus székesegyházban. Jelmondata: „Segítséggeddel.”

A 2010 és 2020 közötti évtizedben látványosan bővült a görögkatolikus fenntartásban lévő közoktatási, szociális, egészségügyi és gyermekvédelmi intézmények száma. A Görögkatolikus Metropólia három egyházmegyéjében 2020-ban

huszonhat óvoda, húsz általános iskola és kilenc középiskola működik. Hat tanoda a hátrányos helyzetű gyerekek felzárkóztatását segíti. A szociális ellátások területén huszonöt intézmény és ötvennégy – többnyire parokiális fenntartásban működő – szeretetszolgálat gondoskodik a rászorulókról. Öt gyermekvédelmi központ koordinálja a lakásotthonok működését és az azokban élő gyermekek nevelését.⁶³

Az egyházszervezetet alapjaiban megváltoztató, 2011-ben indult intézkedéssorozat olyan kereteket teremtett a magyar görögkatolikusok számára, amelyek nemcsak következnek az elmúlt harminc év egyenletes fejlődéséből, hanem egyúttal lehetővé is teszik a további előrelépést a lekipásztorkodás szerteágazó területein.

Képgjegyzék

1. Prokop Péter: *Dudás Miklós püspök portréja*. Róma, 1967.
2. Balázs Mihály: *A Hittudományi Főiskola épülete*, Nyíregyháza
3. II. János Pál pápa Máriapócscon
4. A debreceni főszékesegyház

⁶² Az emlékév eseményeiről: Zadubenszki–Szabó, 2013.

⁶³ *Görögkatolikus név- és címtár*, 2020.